

Tematikus összeállítás

KÖRNYEZETI NEVELÉS: NEM LEHET ELÉG KORÁN KEZDENI

ENVIRONMENTAL EDUCATION: YOU CANNOT START IT EARLY ENOUGH

VENDÉGSZERKESZTŐ: VARGA LÁSZLÓ

BEVEZETŐ

INTRODUCTION

Varga László

habil. PhD, egyetemi docens, Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar, Sopron
varga.laszlo@uni-sopron.hu

A kora gyermekkor az attitűdformálás időszaka – ekkor alapozzuk meg azokat a magatartásokat, viszonyulásokat és szokásokat, melyek akár életünk végéig hatnak és működnek. A kora gyermekkori fejlődésben és fejlesztésben részt vevők (szülők, nagyszülők, pedagógusok, szakemberek) felelőssége megkérdőjelezhetetlen. Úgy is mondhatjuk: nem csupán a jelennek, hanem a jövőnek is dolgozunk. Lehet, hogy ekkor dől el: képesek leszünk-e együtt élni önmagunkkal, másokkal, a teremtett világgal.

A Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar évszázados múltra visszatekintő, a jelenkor kihívásaira is nyitott, dinamikusan fejlődő intézmény, amely magas színvonalú, elkötelezett oktatási, tudományos tevékenysége és hallgatóközpontú szellemisége elismeréseként méltán büszke hazai és nemzetközi eredményeire. Az intézmény Benedek Elek szellemi örökségéhez hűen, pedagógiai hitvallása alapján elkötelezett az egyetemes emberi és nemzeti értékek képviselése és a magyar kulturális hagyományok kora gyermekkori átörökítése iránt. Az alapképzéseket, mesterszakokat, doktori programot is magában foglaló képzési portfóliója, unikális szakirányai, specializációi, pedagógus továbbképzései a folyamatos fejlesztési stratégia mentén igazodnak a 21. századi munkaerőpiac

kihívásaihoz, innovatív módon szolgálják a fenntartható fejlődést, a gyermeket nevelő családokat támogató társadalmi és oktatáspolitikai törekvéseket, illetve a társkarokkal egységben közvetítik a „zöld egyetem” szellemiségét.

A gyermekek fejlődése, nevelése, a kisgyermekkorai fejlődés megtámogatása egy nemzet gyarapodásának kritikus kérdése, mivel csak a boldog, kiegyensúlyozott és jó képességű gyermekek válhatnak alapjává egy prosperáló, hosszú távon fenntartható társadalomnak. Amikor okos módon fektetünk be gyermekeinkbe és családjainkba, azt a következő generáció biztosan visszafizeti. A szeretetteljes és szakszerű, vagyis tudományosan is megalapozott nevelés, a biztonságot nyújtó kötődésrendszer és a stimuláló, ingergazdag környezet egyfajta kulcs a boldog és elégedett emberi életút megalapozásához. A gyermekkor, a gyermekkorai fejlődés és fejlesztés még soha nem volt ennyire az emberrel foglalkozó tudományok fókuszában. Az ingergazdag, stimuláló környezet, a boldog gyermekkor, a feltétel nélküli elfogadás és a mindent átható szülői, nevelői szeretet képezik a kisgyermeknevelés alapjait. Hosszú távon tehát csak a családot, a szülői és kisgyermeknevelői munkát alapvető értéknek tekintő társadalom lehet versenyképes, amely lelkiileg és testileg egészséges generációkat képes felnevelni.

Aggasztó állapotban van a Föld. Egymást érik azok a figyelemfelkeltő jelentések, hírek, amelyek azt üzenik, hogy az országok többsége – a figyelmeztetések ellenére – tovább folytatja a fenntarthatatlan fogyasztást. Ezért kell még nagyobb hangsúlyt fektetni a fenntarthatóság, környezeti nevelés és helyszínei fejlesztésére, az e területeken folyó ismeretnyújtó és nevelő-tanító élményalapú területekre. A kar képzéseinek egyik kiemelt célja a fenntartható gondolkodás kiterjesztése, annak kiaknázása és bővítése, hogyan tudunk a nevelés és oktatás eszköztárával a fenntarthatóság, a környezeti nevelés, az erdő- és környezetpedagógia területén környezetét megbecsülni képes embereket nevelni. A fenntarthatóságra nevelés, a környezeti nevelés a családban kezdődik. A nevelési-oktatási intézményekben folyó környezettudatosságra nevelés célja olyan tudatformálás, amely megtanítja a gyermekeket a környezettel való tudatos együttélésre, a környezetbarát életvitelre. A globális és helyi környezeti problémák következtében egyre nagyobb hangsúly tevődik a fenntarthatóság és a környezeti nevelés kérdéskörére. Az óvodai programok elsődlegesen az élménypedagógia módszereire épülnek: érzékelés, tapasztalás, aktív cselekvés, problémamegoldás. A módszereknek a gyermek életkori sajátosságaihoz kell igazodniuk, így elsődleges módszer a játék, a mozgás, a mese, a kísérletezés és a projekt.

A környezeti nevelés a világfaluvá zsugorodott földkerekségre irányítja a kutatókat, a pedagógusok figyelmét, a jelen mellett a jövő generációk iránti felelősségre és a világban lévő értékek, szépségek iránti felelősségre nevel. A megváltozott globális társadalmi környezet döntő befolyással lesz a gyermekek és

fiatalok helyzetére. A globális gondolat az oktatásban, a korlátok nélküli világ eszménye újfajta pedagógiai kihívást is jelent: odafigyelés a másik személyre és odafigyelés saját felelősségünkre a világban – azért, hogy élhetőbb hely legyen Földünk, amelyen élünk. A fenntarthatóságra nevelés tartalma interdiszciplináris, módszertana holisztikus jellegű – a megismerő ember, a megismert világ teljessége jelenik meg benne. A tanuló új perspektívákkal kerül szemtől szembe, a világ látásának új módjaival, megtanulva azt, hogy élete kibogozhatatlanul összefonódik ezer mérföldekkel távolabbi gyermekek problémáival és jövőbeli lehetőségeivel, így elkerülhetetlenül elkezd kritikusan vizsgálni saját feltevéseit, perspektíváit, értékeit és viselkedését. Ha a fejlesztést, a környezetet, az emberi viselkedést, a toleranciát és az élet védelmét illető kérdések szétválaszthatatlanok a világ színpadán, akkor azok hasonlóképpen szétválaszthatatlanok az osztályteremben is.

A fenntartható fejlődés pedagógiai szempontjait, koncepcióit a Soproni Egyetemen a Benedek Elek Pedagógiai Kar képviseli, amely egy újfajta környezet-szemlélet, a globális gondolkodás, komplex személelmód kialakítását segíti. A fenntarthatóság pedagógiája egy egész életen át tartó tanulási folyamat, ahol a jövőképeknek van határozottabb szerepük. A természet ismerete társadalmi valóságismerettel párosul, amely hatékony pedagógiai módszerekkel, új tanítási-tanulási elvekkel valósítható meg. A környezeti konfliktusok kezeléséhez a kritikus gondolkodás fejlesztésére, a döntési készség alakítására van szükség. A fenntarthatóság pedagógiájának legfontosabb szempontjai a tudatosság, az ismeret, az értékek és az aktív részvétel szempontjai.

A környezettudatos magatartás kialakulása hosszú, sokoldalú és rendkívül összetett folyamat – a gyermekkorban elkezdett fejlesztés döntő hatású. A pedagógus feladata a gyermekek magatartásának, tudásának, attitűdjeinek, értékrendjének, érzelmi viszonyulásainak és szokásrendszerének formálása. Ahogy a címben is utalunk rá, a környezeti nevelést sem lehet elég korán kezdeni.

A fenntarthatóság pedagógiája kiváló lehetőséget kínál olyan fontos oktatáspolitikai célkitűzéseknek elérésére, mint például a tananyag tartalmi modernizációja, a módszertani innovációk, az átlagostól eltérő tanulók nevelése, az információk szolgáltatások használata, a fejlett információs és kommunikációs technika beépítése a tanítási-tanulási tevékenységbe, valamint a szülők és a helyi közösségek bevonása.

A Benedek Elek Pedagógiai Kar oktatói komoly tudományos és tananyagfejlesztő munkát végeznek többek között a fenntarthatóság és környezeti nevelés, a digitális pedagógia és gamifikáció, az egészség-magatartás vizsgálatok területén. A fenntarthatóság, kora gyermekkori környezettudatosság, erdőpedagógia témakörben kutatási együttműködések folynak az egyetem társkaival, az Erdészeti Tudományos Intézettel, a Tanulmányi Erdőgazdasággal és az Országos Erdészeti Egyesülettel.

A kar megújult tanterveiben lévő fenntarthatósági, erdő- és környezetpedagógiai alapok biztosítják a felnővekvő nemzedék környezettudatos magatartásának formálását. A tapasztalatokon és élményeken alapuló ismeretanyag hozzájárul a bioszféra megőrzéséhez, az élhető világ fenntartásához, a kisgyermek, családok és a lakosság életmódváltásához. A pedagógus-továbbképzések erdő- és környezetpedagógiai tartalmának megújítása, élményalapúvá tétele erősíti a pedagógiai munkában a cselekvéstudatot, a személyes környezeti felelősség kialakítását. A karhoz tartozó doktori program inter- és multidiszciplináris témamegközelítéssel korszerű és módszereiben megújuló erdő- és környezetpedagógiai kutatásokkal, tartalmakkal és programokkal járul hozzá a felnővekvő nemzedék környezettudatos magatartásának formálásához, ismereteinek korszerűsítéséhez. A környezetvédelem helye és szerepe, a környezettudatos fogyasztói magatartás kialakítása kézzelfogható változásokat eredményezett az óvodai neveléstől az egyetemi oktatásig. A Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kara mindig is előtérbe helyezte a kérdést. Az egyetemhez tartozó gyakorló óvoda több alkalommal elnyerte a „Zöld óvoda” címet.

A fenntarthatóságra és a környezet megbecsülésére, megóvására való nevelés napjaink egyik, mindenkire kiterjedő felelősségteljes feladata. A közösségek, a felelősségteljes emberi viszonyulás hozhat nemzetünk számára fenntartható társadalmat, melyben érték az ember és környezete kapcsolat.

A fenntarthatóságra nevelés, a környezeti nevelés gondolata kulcskérdés a nevelés és oktatás EU-dimenziója szemszögéből is. Az oktatás tartalmi modernizációja megkívánja azoknak az ismereteknek, kompetenciáknak és viselkedésbeli jellemzőknek a megtanítását, amelyekre egy gyermeknek a harmadik évezredben szüksége van. Fontos, hogy már a kisiskolások is kellő ismeretekkel rendelkezzenek a globalizált világról, és képesek legyenek abban aktívan közreműködni. Ehhez megfelelő kommunikációs készség és a különbözőképpen gondolkodó emberekkel való együttműködés képessége szükséges. Az iskolai oktatás tartalmának és módszereinek elő kell segítenie a modernizációs áramlatoknak megfelelő ismeretek, készségek és képességek fejlesztését. A kommunikációs készség mellett igen fontosak a gyors problémafelismerési és döntési képességek, a konfliktusok kezeléséhez és elviseléséhez szükséges készségek és képességek, a kritikai gondolkodás képessége. Növekszik az olyan tulajdonságok fontossága is, mint a megbízhatóság és a minőségért érzett felelősség.

A 21. század globális kihívásai közül igen lényeges, hogy a fiataloknak egy globalizált világban kell élniük, amelyben ugyanakkor érvényesül egy másik tendencia is: a lokalizáció, a kis közösségek szerepének és jelentőségének rendkívüli és vitathatatlan növekedése. A globalizálódó világ a fiatalok számára sok lehetőséget, perspektívát és kapcsolatot ajánl, ugyanakkor igen erősen hatnak a gyermekekre és a fiatalokra a globalizáció veszélyei. A globális nevelés reményeink szerint hozzájárulhat ahhoz, hogy a 21. században a világ elkerülje a 20. század hibáit.

A posztmodern világ kihívásai mindenütt érzékelhetők. Nézhetünk erre tanácstalan riadalommal és elutasítással, bosszúsággal, a hagyomány iránti nosztalgiával vagy felháborodással, csak egyet nem tehetünk: azt, hogy szemet hunyva és párbeszéd nélkül fogadjuk e bizonytalan, ajtónkon kopogtató jövőt.

Jó szívvel ajánlom kollégáim írásait megtisztelő figyelmükbe. Bízom benne, hogy a tanulmányokban megfogalmazott gondolatok a témák továbbgondolására, szakmai vitákra, diskurzusokra inspirálják a kedves olvasókat.